

Kavka obecná (*Coloeus monedula*) – výsledky inventarizace hnízdišť na jižní Moravě v roce 2019 s doplňky z let 2020 a 2021

The Western Jackdaw (*Coloeus monedula*) – the results of the breeding census in South Moravia in 2019 with supplements from 2020 and 2021

Kryštof HORÁK^{1,2}, Petr BERKA³, Gašpar ČAMLÍK¹, Pavel FOREJTEK[†], Jaroslav KOLEČEK^{4,5}, Petr NAVRÁTIL⁶, Jan SYCHRA^{1,2}, Vlasta ŠKORPÍKOVÁ¹ & Jaroslav ZANÁT⁷

¹ Jihomoravská pobočka ČSO, Lidická 971/25, 602 00 Brno; e-mail: horak@birdlife.cz, camlik@birdlife.cz; vlasta_scorpikova@volny.cz

² Ústav botaniky a zoologie, PřF MU, Kotlářská 267/2, 611 37 Brno; e-mail: dubovec@seznam.cz

³ Sadová 859/13, 691 45 Podivín; e-mail: berka.podivin@seznam.cz

⁴ Ústav pro životní prostředí, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Benátská 2, 128 01 Praha 2; e-mail: j.kolecek@gmail.com

⁵ Ústav biologie obratlovců AV ČR, v. v. i., Květná 8, 603 65 Brno

⁶ Čs. armády 255, 684 01 Slavkov u Brna; e-mail: navratil.geo@seznam.cz

⁷ J. Suka 12, 695 01 Hodonín; e-mail: jaroslav.z@volny.cz

ÚVOD

Kavka obecná (*Coloeus monedula*) je ptákem otevřených krajiny hnízdícím v dutinách stromů, skal i lidských objektů (ŠŤASTNÝ & HUDEC 2011). Při celorepublikovém mapování v letech 1973–1977 byla zaznamenána v 71 % kvadrátů, v letech 2001–2003 ve 45 % a při posledním mapování 2014–2017 ve 36 % (ŠŤASTNÝ et al. 2021). Z volné krajiny přitom téměř vymizela a většinu naší populace dnes tvoří synantropně žijící ptáci. Populace je po poklesu stabilní a pravděpodobně mírně roste (ŠŤASTNÝ et al. 2021). Evropská populace je považována za stabilní (KELLER et al. 2020). V roce 2001 byla kavka zvolena ptákem roku a HORAL et al. (2000, 2002) publikovali detailní souhrn hnízdišť v oblasti jižní a střední Moravy s celkem 409–452 zjištěnými páry. Vzhledem k dynamice populace tohoto druhu jsme se rozhodli na toto mapování navázat a kavka byla vyhlášena cílovým druhem Jihomoravské pobočky pro roky 2019 a 2020.

METODIKA

Během mapování byla sledována celá oblast působnosti Jihomoravské pobočky ČSO (tj. Jihomoravský kraj a okresy Zlín a Uherské Hradiště). Hlavní mapovací úsilí probíhalo v letech 2019 a 2020, přičemž některým hnízdištím byla věnována pozornost i v roce 2021. Celkovou koordinaci zajišťoval K. Horák a pro jednotlivé okresy místní koordinátoři s touto působností: Blansko – J. Koleček (JK), Brno-město – K. Horák (KH) a J. Sychra (JS), Brno-venkov – P. Forejtek (PF), Břeclav – P. Berka (PB), Hodonín – J. Zaňát (JZ) a G. Čamlík (GČ), Uherské Hradiště – G. Čamlík (GČ), Vyškov – P. Navrátil (PN), Zlín – G. Čamlík (GČ), Znojmo – V. Škorpíková (VŠ).

V dané oblasti byl sledován výskyt kavek s využitím místních znalostí koordinátorů a rovněž byla ověřena místa s dřívějším výskytem druhu (viz souhrnné články HORAL et al. 2000, 2002). Hnízdiště byla v souladu s metodikou registrace hnízd kavky obecné (VIKTORA 2019) monitorována především ve dvou termínech: ob-
sazování hnízdních dutin (10. 3.–10. 4.) a období hnízdní péče a krmení mláďat (15. 5.–30. 6.). Zkušenosti z mapování ukázaly, že mapování v druhém období je vhodné již o cca 14 dní dříve (1. 5.–15. 6.). Pro souhrn hnízdišť a zajímavých pozorování byly využity rovněž údaje z faunistické databáze ČSO na <https://birds.cz/avif/>.

Při mapování byly dohledávány konkrétní hnízdní dutiny a zjišťován typ hnízdiště, přičemž byly rozlišovány tři základní typy hnízdění – na budovách, ve stromových dutinách a v budkách.

VÝSLEDKY

Přehled hnízdišť

Přehled hnízdišť kavky obecné je řazen podle jednotlivých okresů, lokality v rámci okresů jsou prezentovány v abecedním pořadí. Většina údajů pochází z roku 2019, kdy bylo mapování nejpodrobnější. Pro tento rok jsou počítány i celkové počty párů ve sledovaných okresech. Uvedeny jsou nejvyšší zjištěné počty hnízdících párů, odhady početnosti dle výskytů dospělých ptáků v hnízdní době a také pozorování větších hejn na hnízdní lokalitě. Hnízdiště nově zjištěná oproti roku 2001 jsou označena *.

Okres Blansko (5–8 párů)

Velké Opatovice, areál šamotky* (6366, 376 m n. m.): v r. 2019 hnízdilo na budovách v průmyslovém areálu u nádraží 5–8 párů (JK). 19. 3. 2021 bylo zjištěno 5–6 párů (KH). Na této lokalitě byly kavky pozorovány poprvé v roce 2017 (J. Esterka).

Okres Brno-město (101–115 párů)

Brno (6765, 6766, 6865, 6866, 200–318 m n. m.): ve městě byl zaznamenán velký nárůst počtu hnízdicích párů, níže jsou uvedeny údaje zjištěné v jednotlivých čtvrtích:

Bohunice*: až tři páry byly opakovaně pozorovány v hnízdní sezoně 2019 u kampusu Masarykovy univerzity (KH), přesné místo hnízdění nebylo zjištěno (mohly hnízdit i v jiném katastrálním území). V Bohunicích se nachází mimohnízdni nocoviště kavek (viz níže);

Bystrc*: v roce 2019 bylo prokázáno hnízdění 3–4 párů na objektech Vejrostova 4 a 6 (KH) a jednoho páru na ul. Adamcova (D. Slovacek). V roce 2020 hnízdilo pět párů na Vejrostově (KH), v roce 2021 již min. šest párů, některé i na panelovém domě Kachlíkova 15 (V. Prášek). 4. 7. 2021 byly pozorovány vyvedené rodiny v jednom hejnu o 45–50 ex. (KH). Hnízdění v Bystrci je známo od roku 2017 (KH, PN);

Černá Pole: hnízdění v roce 2019 nebylo zaznamenáno, v roce 2020 hnízdily 1–2 páry pod okapem na Jeřábkově 3 a 5 (M. Homolka);

Černovice*: v roce 2019 bylo prokázáno hnízdění 27–29 párů na těchto lokalitách: tzv. dolní sídliště – Blatouchova 3a a 7, Kovácká 3a, 3c, 5a, 5c, 7c a Přední 7 (15 párů, většinou v dutinách v zateplení, někdy v podstřešním bednění), ZŠ Řehořova a SŠ Charbulova (5–7 párů, v dutinách v zateplení), tzv. horní sídliště – ZŠ Kneslova, Húskova 6 a 10 (asi 7 párů, v dutinách v zateplení). V roce 2020 bylo odhadnuto 20–25 párů. Hnízdění v Černovicích začalo v roce 2014 (vše JS);

Královo Pole: v roce 2019 bylo zjištěno hnízdění celkem 4–5 párů, z toho tři páry hnízdily na budově Skácelova 36 (tradiční hnízdiště v podstřeší, pravděpodobně stejné jako v roce 2001), u dalších párů nebylo přesné hnízdiště nalezeno. V roce 2020 hnízdilo 4–6 párů, nově bylo zjištěno hnízdiště na Skácelově 22 (vše G. Štětková) a hnízdění jednoho páru na Palackého třídě 124 (KH);

Komín*: hnízdění v roce 2019 nebylo zaznamenáno. V roce 2020 hnízdil jeden pár v zateplení na panelovém domě Absolonova 16. Na poli severně od ul. Řezáčova byla po hnízdní sezoně v letech 2018–2021 zaznamenána větší hejna 100–230 ex. sbírajících přes den potravu (vše Z. Pohanková);

Lesná*: hnízdění v roce 2019 nebylo zaznamenáno. V roce 2021 byly opakovaně pozorovány až tři páry ve vhodném prostředí u MŠ Nejedlého (KH);

Líšeň*: hnízdění kavek bylo zaznamenáno poprvé v roce 2021 v dutinách v zateplení na ul. J. Fajmonové 24 a 26, hnízdily zde dva páry (M. Homolka);

město Brno: v roce 2019 bylo zjištěno celkem 9–10 hnízdicích párů, z čehož 3–5 párů hnízdilo v okolí České (prokázané hnízdění na Joštově 6, další pravděpodobně na Opletalově a kostele sv. Tomáše, KH), tři páry na budově hlavního nádraží

- (M. Homolka, JS), dva páry na Nádražní 22 (L. Křížová) a jeden pár na Nádražní 9 (JS). V roce 2020 bylo zjištěno ještě možné hnízdění na ul. Bašty 6 (KH);
- Ponava*:** v roce 2019 hnízdilo celkem 12–15 párů na dvou lokalitách: 1) Botanická 53 a Klatovská 14, dva páry v zateplení, 2) domy přilehlé k sadům Národního odboje (ul. Chlupova, Kounicova, Tábor a Šelepova), kde místní kolonie využívá díry v zateplení (KH, JS, G. Štětková a další). První hnízdní výskyt je zde znám z roku 2015, kdy ještě nebyly objekty zateplené a kavky hnízdily v podstřeší (Z. Pohanková, J. Esterka);
- Řečkovice*:** hnízdění v roce 2019 nebylo zaznamenáno. V roce 2020 byly pozorovány 1–2 páry, v okolí se nacházejí vhodné dutiny v zateplení na ul. Renčova a Kremličkova (KH, L. Rozsypalová), případně je možné hnízdění v areálu bývalých kasáren Na Špici (kde bylo hnízdění jednoho páru zjištěno v letech 2013 a 2014, JS);
- Slatina*:** v roce 2019 bylo zaznamenáno devět hnízdicích párů, všechny v dutinách v zateplení, hnízdiště byla blízko u sebe na bytových domech Tilhonova 56a, Vlnitá 5, 11, 17, 21, 23 a Vyškovská 8. V roce 2020 hnízdilo celkem 10 párů, pouze čtyři dutiny byly obsazeny opakovaně – velká část dutin byla před sezonou zaslepena. Zdejší hnízdní kolonie vznikla relativně nedávno (vše F. Petřík);
- Staré Brno*:** v roce 2019 bylo zjištěno hnízdění 11–13 párů, z toho 6–8 párů hnízdilo na budovách FN sv. Anny (L. Rozsypalová), jeden pár na Bezručově 18 (možné hnízdění, J. Matějka), dva páry na Křížové 4 a 6, jeden pár na Výstavní 17 (M. Homolka) a jeden pár na Hybešově 15 (D. Horal), vše v dutinách v podstřeší. V dalších letech byl stav srovnatelný;
- Stránice*:** opakovaný výskyt jednoho páru byl zjištěn v hnízdní době 2019 (KH, Z. Pohanková), hnízdění nebylo prokázáno. Dne 7. 5. 2019 v parku na Kraví hoře bylo pozorováno 13 ex. (Z. Pohanková), možná se jedná o zálety z Veveří;
- Štýřice*:** v roce 2019 hnízdily pravděpodobně tři páry, prokázáno bylo hnízdění v podstřeší za okapem na Renneské tř. 46. V roce 2021 hnízdily min. 1–2 páry, prokázáno bylo hnízdění v podstřeší na Renneské tř. 42 (JS);
- Trnitá*:** v roce 2019 hnízdily min. tři páry, z toho jeden na Mlýnské 27a v podstřeší (M. Homolka) a dva páry na Masné 5 (JS). V roce 2021 bylo dále zjištěno hnízdění v podstřeší na objektu Křenová 20 (KH);
- Veveří:** v roce 2019 bylo zjištěno celkem 12–14 párů, hnízdicích povětšinou v zateplení nebo podstřeší na těchto adresách: Bayerova 30, Botanická 7, 27 a 53 (K. Horák), Burešova 18 a Cihlářská 42 (J. Zeman), Kotlářská 43, Hoppova 2, Tučkova 12 (KH) a SPŠ Sokolská 1 (D. Horal). Zajímavé bylo hnízdění páru v polystyrenové rorýsi budce se zvětšeným otvorem na budově AOPK Kotlářská 51 (obr. 1), které je známé od r. 2014, hnízdiště bylo aktivní i v roce 2021 (D. Horal). V roce 2020 byly kavky dále zjištěny na adresách Bayerova 32 a Hoppova 24 (KH); v roce 2021 rovněž v podstřeší na Sokolské 9 (J. Zeman);

Zábrdovice: v roce 2019 hnízdily celkem čtyři páry, z toho tři v zateplení na areálu Hlubna, Zábrdovická 10, další pár zalézal za okap objektu Bratislavská 59 (obojí J. Křenek a I. Křenovská);

Židenice*: 29. 4. 2019 pozorovala Z. Pohanková pár u konečné tramvaje Stará osada. Další pozorování z oblasti chybí, kavky zde mohou unikat pozornosti, ale může se jednat i o zálety ptáků ze Zábrdovic. V roce 2011 pozorovali Z. Karafiát a T. Najer u panelových domů severozápadně od smyčky čtyři páry stavějící si hnízdo.

Pozoruhodným fenoménem je hromadné nocoviště kavek v centru Brna, které se vytváří každoročně zhruba od poloviny března do poloviny října. Předpokládáme, že poté se brněnské kavky přidruží k hejnu zimujících havranů polních *Corvus frugilegus* (HOMOLKA et al. 2023). K nocování kavky využívaly několik lokalit, tou zdaleka nejnámější (i mezi širokou veřejností) bylo několik pajasánů na terase restaurace před budovou hlavního nádraží. Toto nocoviště bylo používáno nejméně od jara 2011 do podzimu 2018, kdy byly tyto stromy pokáceny. Maximální počet nocujících ptáků byl cca 300 ex. 26. 6. 2011 nebo min. 260 ex. dne 24. 3. 2016. Dalším pravidelně používaným nocovištěm je rovněž pajasán před budovou Mahenova divadla, 1. 9. 2015 zde bylo zjištěno nocování min. 345 ex. (vše D. Horal). Nepravidelně kavky nocují na řadě dalších lokalit (např. ve vnitroblocích na Starém Brně), v některých případech pravděpodobně i na střechách budov, kde se obvykle shromažďují před sletem na vlastní nocoviště (Palác Morava a Magistrát města Brna na Malinovského nám., fakultní nemocnice U svatě Anny, samotné hlavní nádraží nebo kostel sv. Janů v Minoritské ulici). Aktuálně je nejvíce využíváné nocoviště v Bohunicích u budovy CEITEC, které je v zimě společné pro zimující kavky i havrany. Dne 12. 3. 2019 zde bylo zjištěno cca 450 kavek ve společném hejnu s vránami obecnými *C. coronelcornix* (M. Homolka) a 17. 3. 2021 cca 484 kavek ve společném hejnu s havrany (KH a JS) – v tomto případě však nelze vyloučit přítomnost opozdilých zimujících jedinců. Další údaje poskytl pokus o zjištění nového brněnského nocoviště, kdy 17. 10. 2019 byla sledováním ze šesti pozorovacích bodů zjištěna tři různá nocoviště (ul. Leitnerova, les na Červeném kopci a les nad Riviérou) s minimálně 298 ex., přičemž kavky létaly výhradně v čistých hejnech, ale jedno se na nocování přidalo k nocujícím havranům (KH, T. Havlík, M. Homolka, H. Kazmířová, K. Němcová, J. Opršal, F. Petřík, Z. Pohanková a G. Štětková). V roce 2020 bylo na nocovišti v bohunickém kampusu (u budovy CEITEC) zjištěno 22. 10. (ještě před přiletem zimujících havranů) nocování min. 300 kavek (JS). Údaj z hnízdní sezony (26. 4. 2020), kdy bylo na bohunickém nocovišti pozorováno 234 jedinců v čistém hejnu (KH), může poskytnout lepší představu o brněnské populaci. Přitom je však nutno předpokládat, že (podstatná) část ptáků mohla nocovat v hnízdních dutinách.

Obr. 1. Hnízdění kavky obecné (*Coloeus monedula*) v budce pro rorýše obecného (*Apus apus*) na budově Kotlářská 51/902. 4. 6. 2019. © K. Horák

Fig. 1. Breeding of the Western Jackdaw (*Coloeus monedula*) in the Common Swift (*Apus apus*) nest-box at the building Kotlářská 51/902. 4 June 2019. © K. Horák

Obr. 2. U Velkého Dvora, BO, hnízdí kavky obecné (*Coloeus monedula*) v platanech. 8. 4. 2019. © J. Klejduš

Fig. 2. Western Jackdaws (*Coloeus monedula*) have still bred in plane trees near Velký Dvůr, BO. 8 April 2019. © J. Klejduš

Okres Brno-venkov (54–62 párů)

Hrušovany u Brna, areál firmy Ytong* (6965, 184 m n. m.): lokalita nebyla v roce 2019 podrobněji sledována, Z. Pohanková pozorovala 8 ex. posedávajících na střеше. V roce 2020 zjistila 6 ex., které pravděpodobně hnízdily na nejvyšší budově objektu, a 23. 7. 2020 hejno 65 ex. opět na nejvyšší budově (dospělí ptáci a vyvedená mláďata?), hnízdní populaci lze tedy odhadnout na 4–10 párů. První pozorování z této lokality jsou z roku 2012 (D. Horal, Z Kaláb), je však možné, že se jednalo pouze o zálety z hnízdiště v židlochovickém zámeckém parku, který je vzdálený jen 1,5 km.

Pohořelice-Velký Dvůr (7065, 181 m n. m.): 26–30 párů hnízdilo v roce 2019 v platanech (obr. 2), v jírovci a v dubu. V roce 2020 bylo zjištěno 22–23 hnízdících párů (J. Klejdus). 12. 3. 2021 bylo pozorováno 80 ex. sbírajících potravu na poli u hnízdní kolonie (PF).

Rajhrad, Benediktinský klášter (6965, 190 m n. m.): pět párů hnízdilo v roce 2019 v komínech boční klášterní budovy (PF) a jeden pár zaletoval do otvoru v oplechování věžičky na kostele (PB). 27. 3. 2021 bylo pozorováno 90 ex. přelétajících z bažantnice do areálu kláštera, většina v párech (D. Horal).

Sokolnice, rozvodna (6965, 198 m n. m.): v roce 2019 pravděpodobně hnízdily čtyři páry v areálu na některé z budov (J. Křenek).

Žabčice* (6965, 182 m n. m.): jedná se o historicky známé hnízdiště, v roce 2019 a 2020 zde hnízdění nebylo zjištěno, v roce 2021 hnízdily dva páry v platanu v parku naproti čerpací stanici (KH).

Židlochovice, zámecký park (6965, 180 m n. m.): v roce 2019 hnízdilo 18 párů ve stromových dutinách, především v platanech (PF). Jde o dlouhodobě známou kolonii, ze které bohužel nejsou podrobnější informace. 10. 4. 2021 bylo pozorováno min. 4–5 párů navštěvujících dutiny v platanech (KH, A. Šťastný).

Okres Břeclav (50–55 párů)

Dolní Věstonice, střední nádrž vodního díla Nové Mlýny* (7165, 170 m n. m.): v nově vzniklé havraní kolonii na ostrově Písky bylo 9. 6. 2019 pozorováno čerstvě vyvedené mládě (PB). Kavky zde byly přítomny i v roce 2020 (PB), hnízdily pravděpodobně ve stromě nebo v havraním hnízdě. 5. 7. 2019 byl pozorován přelet 91 ex. (PB, GČ a P. Dedek), v Dolních Věstonicích byl jeden pár v hnízdní době pozorován i v letech 2017 a 2018, pravděpodobně hnízdil na kostele (PB a GČ).

Drnholec, zámek (7164, 178 m n. m.): min. 15 párů hnízdilo v roce 2019 v komínech a v podstřeší (PB).

Lednice, zámecký park (7166, 173 m n. m.): celkem min. 10 párů hnízdilo v roce 2019, z toho tři na minaretu, zbytek v platanech, dubech a topolu. Dne 26. a 27. 3. byla pozorována hejna o 27 ex. a 45 ex. přeletující na nocoviště (PB).

Mikulov* (7165, 209 m n. m.): 16. 3. 2019 hnízily tři páry v holubníku u sila (PB), dalších 10–15 párů pravděpodobně nedaleko ve zchátralé budově v areálu stavebnin Prima (V. Sajfrt). Dne 24. 6. 2020 pozorovala na posekané louce přes silnici naproti silu V. Škorpíková cca 260 ex. V Mikulově je první pozorování kavek s hnízdním chováním známé z roku 2010 (D. Horal).

Šakvice, silo u nádraží (7066, 174 m n. m.): min. 11 párů hnízdilo v roce 2019 na různých místech v horní části sila, obdobný počet byl zjištěn i v roce 2020. Dne 9. 7. 2021 bylo pozorováno hejno 181 ex. (vše PB).

Okres Hodonín (27–40 párů)

Strážnice, zámecký park (7069, 177 m n. m.): kavky zde hnízdí v dutinách v platanové aleji, podle počtu ad. ptáků bylo v roce 2019 odhadnuto hnízdění 10–14 párů. V roce 2020 bylo zjištěno sedm obsazených dutin, počet ad. ptáků se nepodařilo zjistit. V roce 2021 byly kavky pozorovány ve třech dutinách (vše JZ).

Veselí nad Moravou, zámecký park (7070, 176 m n. m.): dle počtu ad. ptáků pozorovaných během hnízdění čítala kolonie v roce 2019 min. 16 párů, ale podle počtu ptáků na počátku března (50–60 ex.) mohlo hnízdit až 25 párů. Dne 21. 8. 2019 bylo na poli mezi Zarazicemi a Veselím pozorováno 110 ex. V roce 2020 populace narostla, její velikosti byla odhadnuta na 22–30 párů. Ptáci zde hnízdí v dutinách platanů, min. dva páry i v budkách na stromech. Za potravou pravidelně zaletují do Vnorov (vše JZ).

Bzenec, zámek* (7069, 196 m n. m.): hnízdiště bylo nově objeveno v roce 2020, hnízdil zde jeden pár na hlavní budově v podstřeší, pozorován byl navíc jeden dospělý jedinec. Jeden pár prokazatelně hnízdil i v roce 2021, navíc byli pozorováni dva nehnízďící ptáci (JZ).

Okres Uherské Hradiště (0 párů)

Hnízdění v tomto okrese nebylo zjištěno, i pozorování kavek v hnízdní sezoně jsou výjimečná.

Okres Vyškov (2–4 páry)

Slavkov u Brna, zámecký park* (6867, 210 m n. m.): v roce 2019 bylo prokázáno hnízdění dvou párů, v roce 2020 hnízily tři páry, v roce 2021 již osm párů. Kavky zde hnízdí ve stromech, většinou v bucích, zbytek v topolu bílém a lípě. Místní populace se po posledním historickém hnízdění v roce 1985 obnovila v roce 2013 (pozorování páru v hnízdní době), od té doby její početnost narůstá. Za zmínku stojí pozorování z přelomu let 2021 a 2022, kdy „domácí“ kavky neodlétly, ale zdržovaly se stále v místě hnízdiště a blízkém okolí, jak je patrné z následujících pozorování: 20. 9. 2021 – 23 ex., 8. 10. 2021 – 17 ex. a 2. 1. 2022 – 24 ex. (PN).

Vyškov* (6768, 248 m n. m.): 9. 4. 2019 byly v centru města pozorovány dva páry (F. Vrbacký), hnízdění nebylo později potvrzeno (P. Smejkal).

Okres Zlín (32 párů)

Zlín-Malenovice, hrad (6771, 234 m n. m.): v roce 2019 hnízdilo sedm párů v dřevěných vnitřních budkách pro kavky, v roce 2020 zde hnízdily čtyři páry. V roce 2021 žádné kavky na hradě nehnízdily. Ve stejných budkách na objektu hnízdí i poštolky obecné (*Falco tinnunculus*), např. v roce 2020 jich zde zároveň s kavkami hnízdilo šest párů (B. Landsfeld).

Zlín-Malenovice, areál TAJMAK-ZPS (6771, 196 m n. m.): v roce 2019 hnízdilo 25 párů ve stejných budkách jako na hradě, v roce 2020 to bylo 25 párů a v roce 2021 cca 27 párů (B. Landsfeld).

Okres Znojmo (76–98 párů)

Božice (7163, 217 m n. m.): v roce 2019 hnízdily tři páry na budově čp. 390 (VŠ).

Dyjákovice* (7263, 200 m n. m.): v roce 2019 hnízdilo celkem devět párů, pět na horní budově ZŠ v komínech a čtyři na bytovce čp. 288 (VŠ).

Dyjáковиčky, ZD* (7262, 215 m n. m.): dva páry hnízdily v roce 2019 v dřevěné budce pro sovu pálenou (*Tyto alba*) a sýčka obecného *Athene noctua* (K. Poprach).

Hodonice, sladovna (7162, 205 m n. m.): v roce 2019 hnízdilo cca 10 párů na různých místech komplexu budov v podstřeší (VŠ).

Hrušovany nad Jevišovkou (7164, 180 m n.m.): v katastru města hnízdilo v roce 2019 cca 13–23 párů, z toho tři páry v aleji se starými platany západně od zástavby (VŠ), další na síle, kde bylo 8. 3. 2019 pozorováno min. 10–15 ex. (některé zaletovaly do vhodných hnízdních výklenků), přičemž k tomuto hnízdišti lze řadit i hejno 75–80 ex. na stromech a na asfaltu kolem vjezdu do areálu cukrovaru (D. Horal a VŠ).

Chvalovice, ZD* (7262, 232 m n. m.): 17. 3. 2020 soupeřil jeden pár o hnízdiště s poštolkami (VŠ).

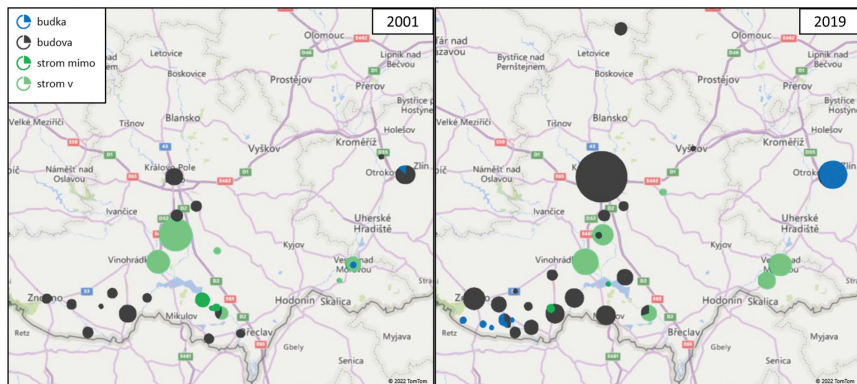
Jaroslavice, zámek (7263, 189 m n. m.): v roce 2019 hnízdily čtyři páry na JZ křídle a jeden pár na JV křídle zámku (VŠ).

Jiřice u Miroslavi, kostel* (7064, 199 m n. m.): v roce 2019 hnízdilo celkem pět párů, z toho dva v komínech a tři v budkách (J. Klejduš). Hnízdění zde bylo zjištěno poprvé v roce 2003 a kavky zde dokázaly úspěšně vyhnízdit i při stavebních úpravách kostela probíhajících v roce 2014 (KLEJDUŠ & ŠKORPÍKOVÁ 2014).

Lechovice* (7163, 230 m n. m.): 19. 4. 2019 byl pozorován pár v hnízdní době u zámku (KH).

Slup (7263, 192 m n. m.): v roce 2019 hnízdil jeden pár v nice ve zdi sýpky (VŠ) a další v dřevěné budce pro sýčka obecného v areálu ZD (K. Poprach).

- Strachotice-Micmanice*** (7263, 194 m n. m.): v roce 2019 hnízdily dva páry na budově starého mlýna čp. 246 (VŠ), tři páry v dřevěných budkách pro sovy v areálu ZD (K. Poprach).
- Strachotice*** (7263, 198 m n. m.): 22. 3. 2019 byly pozorovány dva páry na budově ZŠ a jeden na bytovce čp. 158 (VŠ) – toto hnízdiště bylo obsazeno i v roce 2020, kdy zde pár stavící hnízdo pozorovali GČ a O. Ryška.
- Šatov, ZD*** (7262, 249 m n. m.): v roce 2019 hnízdily dva páry v budkách pro sýčka obecného (K. Poprach). V roce 2020 bylo nově zjištěno možné hnízdění dvou párů v komínech naproti nádražní budově (VŠ).
- Valtovice, ZD*** (7263, 193 m n. m.): jeden pár hnízdil v roce 2019 v dřevěné budce pro sýčka obecného (K. Poprach).
- Vrbovec-Hnízdo, ZD*** (7262, 222 m n. m.): jeden pár hnízdil v roce 2019 v dřevěné budce pro sýčka obecného (K. Poprach). Kavky zde byly pozorovány i v roce 2020 (VŠ). 30. 4. 2020 pozoroval v areálu ZD J. Krejčí 16 ex., uvádí je však jako nehnízdící – mohlo se jednat o společné hejno místních ptáků a ptáků z okolních hnízdišť.
- Znojmo** (7162, 290 m n. m.): odhad velikosti populace činí pro město celkem 15–25 párů. Znamá hnízdiště: Jana Palacha 2 (městská policie) – tradiční hnízdiště, min. čtyři páry hnízdily v komínech budovy; věž kostela sv. Rostislava – min. jeden pár hnízdil v roce 2019 i 2020, další příležitostně zaletovaly do věžních prostor i jinými otvory (např. 28. 3. 2020 kromě páru vletovalo do věže dalších 5 ex.); budova ZŠ Mládeže 1 – v roce 2020 i 2021 hnízdil jeden pár v komíně; Rudoleckého 17 – v roce 2020 i 2021 hnízdil min. jeden pár v komíně (již 2019 tam byly kavky pozorovány, tehdy bez prokázání hnízdění); Rooseveltova 38 – v roce 2021 hnízdil jeden pár v komíně. Dále byl v roce 2020 na domech Rudoleckého 23 a Milady Horákové 3 opakovaně pozorován pár na komíně (bez zalétnutí dovnitř). Velmi pravděpodobně jsou kavkami osídleny i další budovy ve střední části města. Jednotliví ptáci nebo skupinky bývají pozorovány i v severní a jižní části města, jakož i v průmyslové části mezi ulicemi Průmyslová a Dobšicemi nebo v příměstských zónách (zahrady atd.). Znojmo je tradičním hnízdištěm kavek, ke konci 20. století však městská populace slábla, kavky byly pozorovány spíše sporadicky, po roce 2000 se začaly pozvolna více objevovat a populace postupně narůstá (vše M. Valášek). Po městě bývají zaznamenávány i společné přesuny větších skupin, např. 30. 3. 2021 byl pozorován přelet 36 ex. (většina v párech) z centra města směrem k Louckému klášteru (J. Zdražil) nebo 3. 4. 2021 skupina 24 ex. vzlétla ze země u čerpací stanice na Vídeňské tř. a postupně odlétla směrem do centra (M. Valášek).

Obr. 3. Mapa hnízdišť kavky obecné (*Coloeus monedula*) ve sledovaném území (Jihomoravský kraj + okresy Uherské Hradiště a Zlín) v letech 2001 (podle HORAL et al. 2002, $n = 22$) a v roce 2019 (aktuální mapování, $n = 30$). Velikost bodů odpovídá průměrnému počtu párů na dané lokalitě, barvou jsou rozlišeny typy hnízd

Fig. 3. A map of the Western Jackdaw (*Coloeus monedula*) nest sites in the study area (South Moravian region + the Uherské Hradiště and Zlín districts) in 2001 (according to HORAL et al. 2002, $n = 22$) and in 2019 (current census, $n = 30$). A points size corresponds to an average number of breeding pairs at locality, the colour distinguishes nest types: blue – a nest-box, black – a building, dark green – a tree outside an urban area, light green – a tree in an urban area

SHRNUTÍ A DISKUSE

Celkem bylo ve sledovaném území zjištěno 347–414 hnízdicích párů kavek. Dobré pokrytí území a mapování ve dvou letech po sobě zajistilo přesná data, a celkovou populaci lze tedy odhadnout na cca 420–440 hnízdicích párů. To je oproti 169–205 hnízdicím párům zjištěným při předchozím mapování (HORAL et al. 2002) výrazný nárůst (viz mapa rozšíření – obr. 3). Kavky hnízdily v 36 obcích, přičemž 18 jich bylo ve srovnání s rokem 2001 obsazeno nově. Většina historicky známých hnízdišť je stále využívána. Nově bylo hnízdění prokázáno v okresech Blansko a Vyškov. Těžiště výskytu kavek se posunulo do větších měst, v Brně populace narostla z 10–15 párů na 101–115 párů a ve Znojmě ze 3–5 párů na 15–25 párů.

Zvláštní pozornost byla při mapování věnována typu hnízdiště (tab. 1). To se podařilo identifikovat u většiny pozorovaných hnízdicích párů (337 hnízd). Ve sledovaných letech převládalo hnízdění na budovách (zhruba 60 % případů). Hnízdění ve stromech, které bylo v roce 2001 zjištěno v polovině případů, bylo v aktuálním mapování pozorováno pouze u čtvrtiny případů. Jako hnízdní stromy bývaly nejčastěji využívány platany, vzácně duby a topoly. Preferenci platanů u stromových hnízd v lidských sídlech udává i Božič (2016) ve Slovinsku. Výrazně se zvýšil počet párů hnízdicích v budkách, přičemž zajímavým fenoménem je hnízdění v budkách pro sovy pálené a sýčky obecné vyvěšované na Znojemsku. Hnízdění v komínech, které

Tab. 1. Počet párů kavky obecné (*Coloeus monedula*) využívajících jednotlivé typy hnízdišť v Jihomoravském kraji a okrese Zlín v letech 2019–2020 (n = 337) a srovnání s rokem 2001 (n = 163)

Tab. 1. Number of the Western Jackdaw (*Coloeus monedula*) pairs using particular types of nest sites in South Moravian region and the Zlín district in 2019–2020 (n = 337) including comparison with 2001 (n = 163)

Okres District	Stromy / Trees		Budovy / Buildings				Budky / Nest-boxes	
	mimo sídla outside urban areas	v sídlech in urban areas	podstřeší under roof	komíny chimneys	jiné others	dutiny v zateplení holes in insulation	pro kavky for Jackdaws	pro jiné druhy for other species
Blansko					5			
Brno-město			33		5	54		1
Brno-venkov		44	1	5	4			
Břeclav	1	7	4	11	24			3
Hodonín		24	1				2	
Vyškov		2						
Zlín							32	
Znojmo	3		15	2	41		3	10
Celkem	4	77	54	18	79	54	37	14
In total	81		205				50	
Rok / Year 2001	86		73				4	

je prakticky výhradním typem hnízdiště například v Havlíčkově Brodě (HULVOVÁ 2023), ve Svitavách (MACH 2000) nebo ve Vídni (WICHMANN et al. 2009), bylo zaznamenáno jen zřídka (18 případů), a jedná se tedy o lokální kulturní adaptaci. Hnízdění mimo lidská sídla je již vzácným jevem a bylo doloženo pouze ve dvou případech (Dolní Věstonice a Hrušovany n. Jevišovkou).

Výsledky mapování ukazují především výrazný nárůst populace kavky obecné v jihomoravském regionu a s tím spojenou silící synantropizaci druhu. Zvyšování velikosti městských populací bylo potvrzeno rovněž v Pardubicích (VRÁNOVÁ et al. 2007), Praze (FUCHS et al. 2002) nebo v Českých Budějovicích (ŠŤASTNÝ et al. 2021), přičemž k tomuto nárůstu dochází na úkor hnízdišť ve volné krajině. Například v Krkonoších vymizela prakticky všechna hnízdiště v bučinách a zůstaly jen městské populace (FLOUSEK et al. 2015). V Evropě se situace liší stát od státu, přičemž pokles populace je udáván například na Slovensku (DANKO et al. 2002), ve Slovinsku, východním Rakousku a Maďarsku (BOŽIČ 2016), nárůst populace naopak v Polsku (MPPL 2021) a ve Velké Británii (WOODWARD 2020). Ve většině zemí se těžiště hnízdního výskytu nachází v urbanizovaných oblastech, ve Slovinsku například hnízdí více než 80 % populace na budovách (BOŽIČ 2016), v Británii, a především v Londýně, se kavky centru měst vyhýbají (WOODWARD et al. 2017).

Zajímavý je vývoj situace v Brně. Ještě v 70. letech hnízdily kavky na území města

Obr. 4. Pár kavky obecné (*Coloeus monedula*) upravující dutinu v zateplení. Brno, 20. 5. 2019. ©F. Petřík

Fig. 4. A Western Jackdaw (*Coloeus monedula*) pair adapting a cavity in an insulation. Brno, 20 May 2019. © F. Petřík

pravidelně jen ve stromových dutinách v parku Lužánky (Hudec 1976 in HORAL et al. 2002), aktuálně již hnízdí výhradně na budovách. Ty jsou typicky vyšší (min. dvě patra), starší a často se nacházejí v blízkosti městské zeleně. Menší část populace využívá kazy ve zdivu a půdní prostory na dosud nerekonstruovaných domech. Více než polovina hnízdicích párů však hnízdí v dutinách vytvořených šplhavci v zateplení rekonstruovaných objektů, přičemž takto vznikají celé nové hnízdní kolo-

Obr. 5 a 6. Obsazené dutiny v zateplení lze často zjistit i podle typického ušpinění fasády vznikajícího otěrem různých částí těla hnízdicích ptáků při vstupu do dutiny. Brno, 26. 3. 2019. © K. Horák

Fig. 5 and 6. Occupied cavities in an insulation can often be detected by a typical facade dirtying caused by abrasion of various body parts of birds entering the cavity. Brno, 26 March 2019. © K. Horák

nie – např. na panelových sídlištích (Bystrc, Slatina). Tento způsob hnízdění je znám i z dalších měst, např. z Pardubic (VRÁNOVÁ 2005), Havlíčkova Brodu a Jihlavy (HULVOVÁ 2023), Hradce Králové (PORKERT & HROMÁDKA 2021) nebo z Trenčína (JAMBOR 2020), a dokládá pružnost a vynalézavost kavky obecné. Otvory do zateplení bývají obyvateli domů vnímány povětšinou negativně a nezdůvada bývají znovu ucpávány. Často je osídlují další druhy ptáků jako např. vrabec domácí (*Passer domesticus*), špaček obecný (*Sturnus vulgaris*), sýkora koňadra (*Parus major*), sýkora modřinka (*Cyanistes caeruleus*), brhlík lesní (*Sitta europaea*) nebo rorýs obecný (*Apus apus*), v roce 2020 zahnízil takto v Olomouci i výřeček malý (*Otus scopus*). Kavky však oproti uvedeným druhům dokážou dané otvory velmi výrazně upravovat (obr. 4), přičemž bývají pozorovány, jak z dutin vyhazují izolační materiál. V několika případech bylo zjištěno i znovuotevření ucpaných otvorů. Dutiny v zateplení využívané kavkami mívají často typicky ušpiněný vletový otvor, což vzniká otěrem především ocasních per a nohou při vletu dovnitř (obr. 5 a 6). Tuto skutečnost lze využít při mapování obsazenosti dutin. Přestože jsou tyto otvory v zateplení osidlovány i zvláště chráněnými druhy živočichů (rorýs, kavka), je jejich ochrana bohužel velmi problematická. K jejich ucpávání totiž dochází prakticky vždy bez vědomí ochrany přírody a ochrana případných hnízd či správné načasování prací je pouze na libovůli majitelů a zhotovitelů oprav fasád.

ZÁVĚR

Celkem bylo během mapování v letech 2019 a 2020 zaznamenáno na jižní Moravě 347–414 hnízdících párů kavky obecné, přičemž lze celkovou populaci ve sledovaném území odhadnout na 420–440 párů. Těžiště hnízdní populace se od posledního mapování v roce 2001 přesunulo z okresu Brno-venkov, kde kavky využívaly přirozené dutiny ve stromech, do okresu Brno-město s hnízděním výlučně na budovách. Dochází tak k pokračování synantropizace tohoto druhu. Oproti roku 2001 se celková populace zdvojnásobila, což je dáno především rozvojem hnízdění ve městech (Brno, Znojmo aj.) a také nárůstem hnízdění v budkách. Novým fenoménem je hnízdění v polystyrenovém zateplení, které v brněnské populaci využívá více než polovina hnízdících párů, a tento typ hnízdění se stále rozšiřuje. Přes výrazný nárůst populace ve sledovaném území je třeba stále dbát na ochranu tohoto druhu, který může být zranitelný především likvidací hnízdních možností ve městech nebo úbytkem doupných stromů.

PODĚKOVÁNÍ

Tato práce by nevznikla bez zapojení mnoha mapovatelů, kterým tímto za jejich kvalitní práci děkujeme. Dále děkujeme K. Poprachovi za poskytnutí dat z budek,

J. Klejdusovi za konzultaci hnízdišť na Znojemsku a M. Valáškoví za údaje k hnízdění kavek ve Znojmě. Mapování bylo finančně podpořeno projekty Živá města (č. 304021S136, Interreg V-A SK-CZ) a Podpora biodiverzity ČSOP.

SUMMARY

A total of 347–414 breeding pairs of the Western Jackdaw (*Coloeus monedula*) were recorded in South Moravia during the breeding census in 2019 and 2020. The total size of this population can be estimated at 420–440 pairs. The breeding population has increased strikingly since the last research in 2001 (when 169–205 breeding pairs were found), mainly thanks to higher numbers in cities (Brno, Znojmo, etc.) and a new type of breeding in nest-boxes. Most Jackdaws from the Brno-venkov district, where they used natural cavities in trees, shifted to buildings in Brno. Thus, synanthropization continues. Breeding in polystyrene insulation was recorded as a new phenomenon. It is used by more than a half of the nesting pairs in the Brno population and this type of breeding is still expanding. Despite the significant increase of the jackdaw population in the studied area, it is necessary to study and protect it, because it is often endangered by the destruction of nesting opportunities.

LITERATURA

- BOŽIČ L., 2016: Numbers, distribution and nest site characteristics of Jackdaw *Corvus monedula* in Slovenia and its conservation status. *Acrocephalus* 37/170–171: 123–150
- DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRIŠTÍN A., 2002: Rozšíření vtáků na Slovensku. *Veda. Bratislava*
- FLOUSEK J., GRAMSZ B., TELENSKÝ T. & ANTOŠOVÁ K., 2015: Ptáci Krkonoš: atlas hnízdního rozšíření 2012–2014. *Správa Krkonošského národního parku. Vrchlabí*
- FUCHS R., ŠKOPEK J., FORMÁNEK J. & EXNEROVÁ A. 2002: Atlas hnízdního rozšíření ptáků Prahy. *ČSO. Praha*
- HOMOLKA M., HUDEC K., SYCHRA J., FOREJTEK P., HORAL D. & POHANKOVÁ Z., 2023: Nocování havrana polního (*Corvus frugilegus*) a kavky obecné (*Coloeus monedula*) na území města Brna v zimách 2011/12–2018/19. *Crex* 40: 112–129
- HORAL D., VAČKAŘ J. & ČEJKA J., 2000: Kavka obecná (*Corvus monedula*) – předběžné výsledky inventarizace hnízdišť v roce 2000 a poznámky k jejímu historickému rozšíření. *Crex* 16: 82–98
- HORAL D., ČEJKA J., VAČKAŘ J. & ŠÍREK J., 2002: Kavka obecná (*Corvus monedula*) – výsledky inventarizace hnízdišť na jižní a střední Moravě v roce 2001 a doplňky k jejímu historickému rozšíření. *Crex* 18: 71–80

- HULVOVÁ P., 2023: Mapování a ochrana hnízdišť kavky obecné (*Coloeus monedula*) ve městech Havlíčkův Brod a Jihlava v letech 2018 a 2019. *Crex* 40: 76–85
- JAMBOR R., 2020: Vtáctvo Trenčína. *SOS/Birdlife Slovensko. Bratislava*
- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍŠEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVÁNOVÁ A., KALYAKIN M. V., BAUER H. G. & FOPPEN R. P. B., 2020: European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, abundance and change. *European Bird Census Council & Lynx Edicions. Barcelona*
- KLEJDUŠ J. & ŠKORPÍKOVÁ V., 2014: Vliv stavebních úprav na populaci kavek obecných (*Corvus monedula*) hnízdících na budově kostela sv. Anny v Jiřicích na Znojmsku v roce 2014. *Crex* 34: 172–176
- MACH J., 2000: Mapování hnízdišť kavky obecné (*Corvus monedula*) ve Svitavách. *Panurus* 10: 109–112
- MPPL, 2021: Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych, Monitoring Ptaków Polski. URL: <https://monitoringptakow.gios.gov.pl/ptaki-pospolite.html> (cit. 19. 10. 2022)
- PORKERT J. & HROMÁDKA M., 2021: Ptáci Hradce Králové. *Nakladatelství Pavel Mervart. Hradec Králové*
- ŠJASTNÝ K., BEJČEK V., MIKULÁŠ I. & TELENSKÝ T., 2021: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2014–2017 *Aventinum. Praha*
- ŠJASTNÝ K. & HUDEC K. (eds), 2011: Fauna ČR, sv. 30/2. Ptáci – Aves 3/II (2., přepracované a doplněné vydání). *Academia. Praha*
- VÍKTORA L., 2019: Metodika registrace hnízd kavky obecné (*Corvus monedula*). *Česká společnost ornitologická. Praha*
- VRÁNOVÁ S., 2005: Hnízdění kavky obecné (*Corvus monedula*) a dalších druhů ptáků v polystyrénových obkladech domů. *Východočeský sborník přírodovědný Práce a studie* 12: 173–175
- VRÁNOVÁ S., LEMBERK V. & HAMPL R., 2007: Ptáci Pardubic. *Východočeská pobočka ČSO a Východočeské muzeum v Pardubicích. Pardubice*
- WICHMANN G., DVORAK M., TEUFELBAUER N. & BERG H., 2009: Die Vogelwelt Wiens: Atlas der Brutvögel. *Verlag des Naturhistorischen Museums Wien*
- WOODWARD I., ARNOLD R. & SMITH N., 2017: The London Bird Atlas. *The London Natural History Society and John Beaufoy Publishing*
- WOODWARD I. D., MASSIMINO D., HAMMOND M. J., BARBER L., BARIMORE C., HARRIS S. J., LEECH D. I., NOBLE D. G., WALKER R. H., BAILLIE S. R. & ROBINSON R. A., 2020: BirdTrends 2020: trends in numbers, breeding success and survival for UK breeding birds. BTO Research Report 732. BTO, Thetford. URL: www.bto.org/birdtrends (cit. 19. 10. 2022)